

НАНА ОЧЪАЛ

ШЕИРХО, ГЪЕКЪАБТХО.

Тоғоллотекс Институтини аниқкознами.

Алиев

февраль 2003г.

АЗЫРБЕДЖАНИ ДОВВЛАТИ НАЫШРИЙАТ
БАЪКУ — 1996

ГЪАЧЪШИЙО ЖОРА КЕЧААРИ

Кирка гачъстийа Жора Кечаари
Редактор: Ј. Ајдынса
Рассам: Агајева Сима

НАНА ОЧЪАЛ.

Шеирхо, гъекъаьтхо, драма. Б. Азарнаьшр, 1996

А 61 Удин музин гъаьечи ме алманахи бош Азырбаджана кархала уди цамкълалхой Ваьтаьни, нанай, очъали аьмхун цампи шеирхо, гъекъаьтхо, гъамал са акесунла драмане талеце. Гълал заьгмаьтен, кархсунен, гъар джи клула уькехун чуресунен мецамурхостла тумла гане бикъса.

Шеирхой, гъекъаьтхой келе пайастла халхырхой къате цамла достлугъахун, амдархой ваьтаьнаь борджажахун, шотлогъой сун-сунла уькехун чуресунахуне аьйит тайса.

А 4701000000—8 104—94
М 651(07)—96

ББК С (удин)2

ISBN 5—552—01512—6

© Азернешр, 1996

КИАЛКИАЛТЛОГЪО СА ГЪЕМА АЪИИТ

Удийох Киафклаза бакала хури халхырхохун соьготун. Буькъаьластла мадал бакайиттун шотлогъой тарых гъазар усенхоне гъесаь бакса. Гьеродотухун чъо йач гъема-гъема шаьрен, алимен, Азырбаджана гъари-тацитлогъон ичогъой цамурхостла удигъохун ехлаьттун саке.

Чъоваки бачъусенхостла удигъой бош шеир, гъекъаьт цамкълалхой нубаксуна веьбакес тене бако. Са моно серине ки, гъайсаьтгинаьл цирик шотлогъой цамур киреци джойь са кирке бош чап тене баке. Шотлайнакълат биси члатлурхостла цамецитлогъохун гъейинейнакъл нес баьнеко, гъиккал тене манде. Серине, удигъой наьгылдо, бавогъой аьйитмух джойь-джойь киркурхой, журналхой бош талецене. Ама шорхал удигъой аьдаьбийаьтаь той тастейнак келе мале.

Ме бачъусенастла удигъой аьдаьбийаьт Гъайик Къоасаари цлийахуне гъачь. Шоно малал кархи бакайин, плаь драма ("Байинкъуна", "Таьзакъуьл"), вицлурхон, шеир, маьгъурхойнакъл аьйитмухе цампе. Гь. Къоасаарин кала аьшурхохун соьго дуйнаьне чалхеци кломпозитор Уь. Гъаджыбаьйови "Аршин мал алан" опереттина удин муза тараци тамашина лахсуне баке. Уькаь къачтлалоо мононе ки, Гь.Къоасаарин цамурхохун келе мал пайе манде. Шотлай 7 шеираь баьгъаьйби ме алманахацан баде.

Ме алманахи бош шеирхо, гъамал гъекъаьтхо талеци Бакир Шириниенн оьмуьрин ошел цирик Ниьже бакала завогъла шофере аьшбе. Гъам нанай, гъамал Азырбаджанин музин шеирхо, гъекъаьтхоне цампе. Шотлогъой мал пай Къаьбаьлаь района чегъала "Муьбариз" - "Талибийаьт" (гъаьйсаннин ций "Къаьбаьлаь" не) кълзета чъахъецене.

Ашотл Удиногълунен келе усенхоне шеире цаме. Шотлогъой са пай ала ций тлаьнеци кълзета, "Ваьтаьн наьгмаьси" цийла алманаха, (Баькуь, 1989) череьне. Удин музин цемаци шеирхо сиптлаьме кирке боше талеца.

Вачик Ашувааринен 30 усенахун келе айлуго даьсе таде. Аьдаьбийаьтаь, шеираь укьен чурегьала са амдаре баке. Га бафтлатан ичинал гьекйаьтхоне цампе. Гьекйаьтхоне ме кирке бош кIалпес бананко.

Ианал 1949-1950 усенхохун магьай гьам нанай музей, гьмал Азырбеджанин музин шеирхойан цаме. Шотлогьой келе мал са пайа ала цитлангьейи клазетин коьмайьен клалкIалтлогьо пIапIесбейан. Удин музин цамецитлогьой са пайа ме кирке коьмайьенйан пIапIесбса.

Алманаха шеирхо, гьекйаьтхо, гьамал очеркI тадеци Майис Кечааринен бохой чIатIе цамене. НьжIе, гьамал кьонши айизмугьой амдархон шотлай шеирхо, йумористик клуплетхо келетIун ибаке. М. Кечаари Азырбеджани шаирхой шеирхо удин муза тарали джамагьата пIапIесбесунастаIал келене чалхеце.

Едик Кьозсаари гьакиме. Ама аьдаьбийаьтаь, шеираь дугьеци са амдаре. ВахтI баьгьаьйбатан нанай музин шеирхо, маьгьурхойнакI айитмухе цаме. Шотлай кьаьлаьмаьхун чIери 3 кьаьлаьмаьхун чIери 3 шеираь алманахайнан баде.

Йаьшаь Дурмушаариненал шеирхой келетIу Азырбеджанин музине цаме. Нанай музаал ейехун тене чIевкIса. Ме шеирхохун са пайа клалкIалтлогьо пIапIесйанбеса.

Авабаки бананко, удин музе пIаь диалектIтIухбу: НьжIе, Огьузи (Ваьртаьшини). Алманаха цамур гадецийорох НьжIехунтIун. Банеко НьжIлугьой цамурхо клалпсун Огьузи удигьойнакI охари нубакане. Джобй йакь баьгьаьйбес тейан баке, беш куьнаьгьаьхун чIовакестIатIун.

Самалал кирке тIетIири аьмхунйан песун чуруса. Удин муз цамнутI музурхохун согьоне. Ме киркаь Ибер-КIафкIази музурхойнакI урусин графикинен дуьзбаки тIетIиренйан таде. Алманахи цийа "Нана очьал"йан лахе. Ваьтаьнаь, очьала, наногьо самалал келе чуресуна коьмайьбайин, пес байанко амци гала тейан аьшбе.

НехтIун жIогьул багьатIан самджи егьала гьуш бачайнане бакса. Беш ме киркал удин поезийин бачайнане. Банеко, егьала чIатIурхостIа метаьр киркур келе чIегьале. Кирке чIоье чIейсунейнакI йакь хьайпитIогьо, коьмайь акеститIогьо, хейир-дуа тадитIогьо укьехун нехийан: диристIаканан!

ГьобьраьтIуь клалкIалоорох, исаьаьл аьйит ефине. Киркаь пера-пера, чIо-чIо кIалпанан, беш аьшлаь ваьн той таданан.

"НАНА ОЧЬАЛ"а ХЕЙИР-ДУООХ Поезийин са музебу

Удигьой муза тез ава. Ама поезийин музаахун, саьнаьти музаахун хавар бузах. Авазу ки, гье миллаьтаьхун баксуна. Манин музин аьйитIсуна нубеьгьаь, поезий"ин, саьнаьти са музе бакса. Шотлогьон са музинтIун аьйите. ЦамкIалхон, саьнаьти амдархон усун муз баьгьаьби суна бех бафтIес батIункса.

Мал буькьаьлла са халхе- удигьой поетик муза бех бафтIи муьхьуз баке, песуне ки, ме халхенал шеирин музин аьйитIес банекса, из укьехун чIовакитIогьо ме музин клалкIалтлогьо пIапIесIес банекса.

Удигьой музин чIегьала ме кирке цийенал келе аьйитенех. "Нана очьал"- аьхьаьл-ньшIа гьар са гала очьален са музине.

Келез чурегьо "Нана очьал"ен бохой оьмуьр, шагьатI шеирхой, маьгьурхой оьмуьр чIовакестIане, клалкIалтлогьо муьхьлугь, ацIар бехбафстIун пIапIесIане. Без шагьатI чалхала НьжIе айиз ме шеирхой, маьгьурхой ваьтаьн бакане.

МУСА ЙАГУПИ,
шаир

УЬКЕ МУЬХЬЛУГЬ

Шаир тезу. Гьекйаьтхоал тез цаме. Алимзу. Без аьш Азырбеджани-КIафкIази Албанийин биси чIатIурхой тарыха Хьаьвесун, зомбаксуне. Гьаьйсаьнин кинаь тIе чIатIурхостIаал Азырбеджана келе халхуре кархе. Шотлогьохун согьоал удийохе баке.

Хьай укIайиз, удигьохун аьйит хьайкIала келе цамуруз кIалпе. Ама ме музин цамеци поетик материал-шеирхой,

гьекйаьтхой киркав тез ламанде. Шотйайнаквал ме муьхъуз баки. Ме аьшлаь бел пнапеспийорох диресткьятгун баки удиго чалхестейнак! желе лазымлу са аьштгун бикье.

Уькехун чурузгьой ки, егьала чатгурхостгаал удин музин киркур чегьане, буькьаьластга мал бакала ме халха аьхил-нъшта амдархо чалхестане.

*ФАБРИДАБ МАБММАБДОВА,
алим, тарыхи елмхой доктлор.*

ГБАЙИК КЪОАСААРИ (1893-1920)

МАЙАН БЕЗ БАЛА?

Ми иьжлельнана, мушен выгынне,
Буса улурхон буругьо зозонне.
Уьше пул тпапкля ви йакъаз бегьса,
Майан джан бала, нана бисане.

Жлөгьула къушурхон нехтгун егьалну,
Пайизе мушурхон нехтгун егьалну,
Оджагьхо мучпесун, хачурхо къужбсу
Ви йакъаз бегьса, уьше оьнепсун.

Баски непе бош азкиса ви чьойа,
Къужби мучузне ви тарлан бойа,
Мугьуруз бакса, ва тез багьгаьйбса,
Бул-туре тпапкля, бистга оьнеькля.

Тазса йакьурхо хавар ибакса,
Цамур пийе бош кагьызуз гьакьса,
Хьайбаки езсап, попа цецлекля,
Майан, без бала, бистга оьнеькля.
Майан джан бала, нана бисане.

ГЫКАБН ВА БЕСПИСА

Гьикабн ва бесписа джайил,
Упа гье къачун аке?
Дуййнаь оьнеьнин коже,
Оьнеьйал ви уьке.

Муш выгькиса танеса

За тене таштга,
Аьм таданан зуал пуркiaz,
Даьрден чьаместга.

Шина хохбе къаьнаьдаь,
Пурпес тен бакса?
Шина кацпне умуда,
Гьун ва бесунбса?

Муш выгькля танеса,
За тене таштга,
Аьм таданан зуал пуркiaz,
Аругьон чьаместга.

Ва сал бесмаба джайил,
Пулмух негьла дуййнаьне.
Егьала гьи оьнеьне,
Тагьатган пурум оьнеь.

ТАБЗАКУЬЛ

(“Табзакуюл” драминахун нанай маьса)

Каьтаь куьлчавну, без Табзакуюл,
Са коьзаьлчавну, без Табзакуюл!
Калун гьун баки, без Табзакуюл!
Са гьи тен аки, без Табзакуюл!

Тпанки, тпанки, тпанки без Табзакуюл
Без Табзакуюл, ай без Табзакуюл!

Чьойе вардвахбу, без Табзакуюл,
Уьке даьрдвахбу, без Табзакуюл,
Гьалвин клоквалну, без Табзакуюл,
Йакье лохолну, без Табзакуюл!

Тпанки, тпанки, тпанки без Табзакуюл,
Без Табзакуюл, ай без Табзакуюл!

Йаьйлугьа хьайпа, без Табзакуюл,
Гьалвина пайба, без Табзакуюл,
Калун гьун баки, без Табзакуюл,
Тойдаз ва таки, без Табзакуюл!

Танки, танки, танки без Таъзакъул,
Без Таъзакъул, ай без Таъзакъул!

ДУЪКАЪНХОЙ БЕЪШ

Дуъкаънхой беъш! гъаммишаъ,
Еки, акIа тамаца!
Ехлътхо уьмуьх лаха,
Хъайбаки тангъо оша.

Балам, балам ай балам,
Ахшумпанан, коьфбанан!

Тила меймун джупене,
Къанден чайъаь хупене.
Из къонджугъонал шотIо,
Амдархой бош тIапIене.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

СунтIин таъраъ фарене,
Уьк гадала ганхохун.
ТIесунтIинал маъгъеъне,
Беш чIоваки гымхохун.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

Чайъчи Баъгъаър ТIинестIа,
Тума ламанди бинестIа,
ХохебаксIа айакъхо,
Амдар чайънутI манеста.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

СА АЪШЗАХБУ...

Са аъшзахбу капIала,
Без га манеди цапIала,

Хеъйеъгъари неъшумбул,
Гъунун манде за тIапIкIала?

Ерикъ гъари тIапIене,
Аьшлен чъомхо тIапIене,
Ви гану цапестейнакI
УнкIо келе капунне.

Къаъи-уьгъиън гъарийо,
Бугъалбаксун чIерийо.
Тапан буса аьшузбса,
Шумал тен ечерийо.

Са избашину кала,
Йурдвахбу гъема гала.
Гъар гъи вайнакIуз аьшбса
Шой без аьшлаъ шин бала?

ЗУ ИСАЪ КЮЖА ФАЪЛДАЗ

(*"Таъзакъул" драмаханун Таъзакъули маъсъ*).

Зу исаъ кIожа фаълдаз,
Без куьруьгъо чуьт аьлдаз.
НехтIун амдар егъале,
Хена бапи чайъ жIалдаз.

Бех бафтIезу, гъаънаъй тене,
Къуша пурпса бартенне.
Фарен, маъгъеън ташаятIун,
Щийал бетIун чаркене.

АнкIо пийин гъимебо,
Ва са таъзаъ бинебо,
Зу гъикаъзбо, пIой тIе гъинаъ,
Ахыр тазгъо хатина.

ОЪЛКИН-АШУГЪ

Оълкин ашугъ ваън буьлбуьлко,
Фарпанан без маъгъурхо.
Нияже коьйчайъ ваън бинурхо

Маъгпанан без даърдурхо.

Бакез чоъла бахчин тупул,
Цампи жлогълин доъшейнак!
Чукетлун за тахчин нукъл,
Мандез маъинън къачейнак!

Мо гъе аъшад ай буълбуълхо,
Иараб, даърд са зайнак!
Нигъжесъ музнут! ваън бинурхо,
Къач дуъйнаане ваъйнак!

БАКИР ШИРИНИ (1923-1992)

КЪАББАЪЛИНААНЕ

Уммуъх даха, уклаз ва сого-сого,
Без уккен чурегъл Къаббаълинаане.
Джой ганхо гъекъкъара тараклайзал,
Цицикъл жлогълал Къаббаълинаане.

Усенхой зинджирхо йайнак! баркѳала,
Дуъйнаане джаър запи икид кѳалкѳала
Оъйигъне са биси тарых ефала,
Калбогъой тѳе кѳудал Къаббаълинаане.

Бум бол шавалутѳла, Нигъжѳ ерекълане.
Вандамкъа Гъаъмаъли тѳулда, укълане,
Мейвоох Кирбсунен сал чаркѳал тене,
Тѳе еъшна ходурал Къаббаълинаане.

Ай Бакир, кархсейнак! шагъатѳ гайахбу,
Ацѳар уккуърхохун камлугъ тейахбу,
Очъала укъ тади амдархойахбу,
Чъомацѳи чѳатѳурал Къаббаълинаане.

ХАЗАЛ

Хазал без оммуърин кирке перане,
Из бош игъжесънаал, жлогълал буне.
Хазал ахсибайхой кала тѳанѳакѳе,
Из бош аки гъинур джовъркаъ чурпене.

Хазалин чъайастѳа бакала кицѳур,
Беш нучѳовакестѳи гъинурхой цѳине,
Ва куркурен муъхътѳи ала еъхѳѳала,
Тѳе кулмухал нана таъбийаътѳине.

ГЪИКАЪЗ АКѳСА

Ай хуъйнаър, авану ви пулмугъостѳа
Уъше гъам гъенахун зу гъкаъз акѳса?
Къапагъо са чале, нетурал сисе,
Хашѳѳален мандакѳлугъ гъакъсуназ акѳса.

Са тѳоъгъоъл жлогълуде, цицик адбикъа,
Сун-суна чуресун, гъам кархсун акѳа.
Са тѳоъгъоъл лашѳкѳоѳе, фаркѳа, аъчикѳа,
Амдархой муъхъ гъинаъ баксуназ акѳса.

Ай хуъйнаър, ке койѳуън пулмух ки буне,
Гъематѳу тѳлсимаъ-къаъча бадене.
Ме Нигъжѳлу Бакирал ви каъмаъщаане,
Баѳѳѳи са аругъо бокѳсуназ акѳса.

ИНСАНКЪАН КАРХИ

Архъърхо кирбанан, охъа бапанан,
Хенурхой лохохун бигъигъ саканан,
Очъала тум фарпи, тайур хазалла,
Къаринубакала са ход битѳанан.

Чикурхон дуъйнаанъа къаънаъдкъан хъайпи,
Шотѳай гъар цицикал мучули баки,
Пулал ташерекъан, адал тадекъан,
Ширакъан цѳороди, пѳикъан ацѳарби.

Уъше гъар аѳата ишыгъла акен,
Ме ход шинѳлугъейнакѳ бачане, уккен.
Шотѳай тумел, койѳуън халча хожиана
Инсанхон гъинуркъан аки муъхълугъен.